

Mate Matišić

Bijela soba

In memoriam Boško Viočić (1931.-2020.)

Božidar Viočić

SJE
ĆA
NJA

1.

Moj prijatelj, kazališni redatelj Božidar Viočić zvani Boško, umirao je polako. Zahvaljujući takvoj „režiji“ svoje smrti, imali smo nekoliko „oprostajnih susreta“. Posljednjih godina druženja svaki naš razgovor bio je *možda posljednji*. Jer nakon što bih ja na izlaznim vratima njegovog stana izgovorio: *Bok Boško, vidimo se*“, on bi s (pod)osmijehom na licu rekao - *nadam se, ili tko zna?*, ili *to ćemo tek vidjeti- hoćemo li se vidjeti...*

No viđali smo se, i ja sam imao vremena pred njim, o njemu, izgovoriti sve ono što sam želio. Nas dvojica nemamo nedovršenih razgovora. Sve smo izrazgovarali u njegovoj maloj radnoj sobi u koju sam ja godinama dolazio, najprije kao pisac, glazbenik i tzv. poslovni suradnik, a onda kao prijatelj i svojevrstan doušnik tzv. naše, hrvatske stvarnosti. Njegova supruga Andrea Zlatar skuhala bi nam čaj i mi smo nakon toga, nekom čudnom logikom nepomične teleportacije, razgovarajući o stvarnosti bili izmješteni i oslobođeni od nje. Razgovarali smo o kazališnim premijerama koje su do događale, o smjenama i imenovanjima u politici i kulturi, ravnateljima, predstavama na kojima smo radili ili koje smo gledali, o glazbi, o knjigama, o mojim i njegovim novim rukopisima, o svojim ženama, djeci, roditeljima, prošlosti...

Ne sjećam se točno kad sam tu njegovu radnu sobu prozvao *bijelom*. U njoj su bile bijele police s knjigama, mislim da je i krevet bio bijel, ali razlog za takvo imenovanje Boškove sobe bila je priča koju mi je on davno ispričao, a tiče se njegovog oproštaja s majkom. Ona je na smrtnoj postelji gledajući u bijeli zid pored sebe, na tom

bijelom zidu, kao na filmskom platnu, vidjela sve važne ljude iz svog života. S obzirom na to da se otad dogodila sveopća digitalizacija zbilje, u mojem sjećanju cijela Boškova soba, a ne samo jedan zid, zapravo je 3D filmska projekcija našeg tridesetogodišnjeg druženja, prijateljstva i kumstva. U njoj smo se osjećali zaštićeno od svega izvanjskog, a to tzv. „izvanjsko“ njegov je i moj život ponekad prilično jako grebalo, ostavljajući u(na) nama ožiljke koje smo Andreinim čajem anestetizirali i grijali.

Andrea je u *našu sobu* ulazila vrlo rijetko, uvijek s nekom brigom da nam smeta. Pretpostavljam da je primjećivala kakvu iscjeliteljsku moć soba ima nad obojicom. Ponekad smo je zamolili da nam se pridruži jer nas je zanimalo njezino mišljenje o nečemu ili nekome, ali to je bilo vrlo rijetko.

- Jeste li se napričali? - upitala bi nas nakon što smo nakon nekoliko sati razgovora oporavljeni izašli iz sobe. Mi smo to pitanje doživljavali kao zafrkanciju na našu mušku bliskost, pa ponekad nismo ništa odgovorili. Ni Andrea nije očekivala odgovor, jer bi mi odmah postavila i drugo, važnije pitanje:

„Kako su Mare i djeca?“

Mare je Marija, moja žena. Tim oproštajnim pitanjem Andrea me je vraćala u stvarnost.

2.

Od našeg prvog sobnog razgovora pa do posljednjeg 29. studenog 2020., Boško i ja vrlo smo često razgovarali o Smrti.

Previše.

Jedno vrijeme smo, da upotpunimo doživljaj *prirodnom scenografijom*, redovito šetali mirogojskim grobljem. Mirogoj je postao *open air* verzija naše bijele sobe; zastajkivali smo pored grobnica, poznatih i nepoznatih ljudi, komentirajući živote onih u grobnicama, npr. Tuđmana, Krleže ili Vjeko Sliška, ali i onih živih, za koje su ti mrtvi na neki način bili odgovorni. Improvizirali smo kratke dramatizacije uklesanih tekstova i natpisa koje smo čitali na mramornim pločama stvarajući žitja nepoznatih mrtvacu. Sve nam je bilo inspirativno - raspored grobova na groblju, fotografije pokojnih, godine smrti... Ljudi koji se za života sigurno nikad nisu sreli, a kamoli upoznali, na grobljima su postajali prvi susjedi. Savršena dramska situacija. Leže, u toj velikoj mirogojskoj postelji jedni pored drugih, književni velikani i ulični revolveraši, političari i oni koje su njihove politike poslale u smrt, glumci i likovi koje su glumili, heroji i kukavice, udbaši i disidenti, Srbi, Hrvati, Židovi, Albanci, Makedonci... homoseksualci... rasisti... komunisti... Doslovno - hrvatska „u malom“ (štogod to značilo).

- Ovdje ću ja završiti... - rekao mi je Boško jednom pokazujući rukom prema grobnici pored koje smo u tom trenutku prolazili.

Prekinuli smo šetnju i zašutjeli. Nije me pripremio na susret s njegovim grobnim mjestom.
- Lijepo... - rekoh zbunjeno.

Zagledan u grobnicu, ispričao mi je nešto o mrtvima u njoj, želeći *violičevski* objasniti razloge zbog kojih će svoju vječnost dijeliti baš s tim pokojnicima.

I tako - u nekoj čudnoj atmosferi, kao da smo na nekakvoj anticipiranoj komemoraciji - stajali smo, i tiho razgovarali iznad njegovog budućeg groba - vjerojatno ne želeći preglasnim razgovorom poremetiti zagrobni život mrtvacu koji još nije umro.

3.

Kada bismo morali nabrojiti neke bitne dramske naslove hrvatske književnosti posljednjih pedeset godina, shvatili bismo da je između deset najboljih, pet onih na kojima je i Boško radio; kao redatelj, ali vrlo često i kao mentor pisanja; *Predstava Hamleta u Mrduši Donjoj*, *Svečana večera u pogrebnom poduzeću*, *Mirisi, zlato i tamjan* (dramatizacija B. Viočić), *Sokol ga nije volio*, *Adagi Harpa*, *Bakino srce*, *Mrtva svadba*... Bio je režiser četiriju svojih drama: *Anđeli Babilona*, *Sinovi umiru prvi*, *Svećenikova djeca*, *Žena bez tijela*. Bolji poznavatelji njegovog rada još će sigurno spomenuti predstave: *Patnje gospodina Mockinpotta*, *Dantonova smrt*, *U očekivanju Godota*, *Opasne veze Gosponovac*, *Henrik IV*, *Život je san*, *Đavolov učenik*...

Nisam, naravno, gledao sve navedene predstave, ali neke jesam. Gledao sam *Sokola...*, *Mirise...*, *Harpu*, *Adagio*, *Godota*, *Opasne veze*...

Meni se posebno svidjela predstava *Đavolov učenik* jer se vidi, baš vidi, da ju je napravio *redatelj pisac*. Gledajući tu predstavu nesvjesno sam kao gledatelj pisac radio obrnuto od onoga što je on inače radio kao redatelj s dramama; čitao sam tekst „dorađene“ drame G. B. Shawa - gledanjem, sa svim *violičevskim* dramaturškim aberacijama. Bio sam istinski oduševljen umijećem toga meni tada nepoznatog čovjeka, jer mi se činilo kao da njemu kazalište ne pruža nikakav otpor. Nakon što sam ga upoznao, shvatio sam da sam ga ipak malo precijenio. Nailazio je on na *otpor* kazališta. No Boško je uživao u tom *otporu*, veselio se svladavanju *otpora* na koji je radeći nailazio.

Nakon Boškove preseljenja na grobno mjesto pisali su da je umro veliki redatelj, genijalni dramaturg, scenarist, umjetnički ravnatelj, glumački pedagog, profesor na ADU... Svaka je od tih perspektiva govorenja i pisanja o Bošku zanimljiva, ali istovremeno frustrirajuće djelo-

mična i površna. Jer Boško je zaista bio netko poseban unutar tih ograničavajućih okvira njegovog djelovanja na tzv. hrvatskoj kulturnoj sceni. Za mene je on prije svega utemeljitelj tradicije dobrog dramskog pisanja koja, usudujem se reći, prije njega nije postojala ili nije bila dovoljno važna u Hrvatskoj. Čitajući dramske tekstove iz hrvatske književnosti možemo uočiti mnoštvo dramaturških „pogrešaka“. Suvišnosti. Objašnjavanja. Takve zanatske „pogreške“ možemo pronaći i u važnim hrvatskim dramama. Boškova škola dramaturgije sigurno je pridonijela „izlječenju“ hrvatskog dramskog pisma od spomenutih *falinki*. Isto tako, uvjeren sam da su svi dramski pisci (Ivo Brešan, Fabijan Šovagović, Lada Kaštelan, Ivan Vidić, Asja Srnec Todorović, Vladimir Stojšavljević...) koji su pohađali njegovu majstorsku radionicu ostali barem nakratko zamišljeni njegovim dijagnozama svojih drama. Mogli su oni Boškove preporuke kasnije odbaciti kao *staromodne* (štogod god to značilo), ali sam siguran da njihovu čvrstu izvanvremensku utemeljenost i logiku nisu zaboravili.

Trideset godina od te večeri u HNK-u s lakoćom mogu zamisliti i G.B. Shawa kako kao pisac 1989. god. sjedi s Boškom u bijeloj sobi, i kako Boško tumači Georgeu ono što je Bernard napisao. (Uh, njih dvojica, kakav bi to dvoboj bio: Violić-Shaw.) Zamišljam Boška kako govori „ma, čekaj, Bernarde... George...“, i onda kreće objašnjavati gdje je i kako pogriješio, i što on, Violić, mora „popraviti“ ili učiniti kao redatelj. Sve dramaturške dijagnoze izgovarao je strasno, ali u svojem životnom lento/largo tempu, kao vrhunski glazbenik koji sebi ne dopušta „pregaziti“ ijednu notu, ma kakav, i koliko brz, bio tempo razmišljanja. Jer najbolji instrumentalisti moraju moći najbrže dionice svirati vrlo sporo. Nijedan ton, nijedna nota ne smije se zamuljati atraktivnom, a zapravo praznom brzinom. Tako je Boško čitao, i tako je, čini mi se mislio drame - svirajući svaki zarez, svaku pauzu, svaku riječ, emociju, gestu, pokret - iz partiture jedne drame.

4.

BOŠKO: *Da sam mlad i da se sad počnem baviti režijom, ja mislim da bih upisao filmsku režiju i bavio bih se filmom...*

Možda se vama ova njegova izjava čini pretjeranom ili čak pozerskom, ali ja razumijem, prije svega scenaričko-dramaturške razloge zbog kojih mu je filmsko pripovijedanje možda čak i *prirodnije* od teatarskog. Predstava Đavolov učenik dokazuje da je Boško kao redatelj živio samo pola svoje redateljske darovitosti. Iz načina na koji je postavio tu dramu, meni je jasno da je bio neostvaren filmski redatelj. Režija te drame notorni je dokaz. Meni je čak i priča o bijelom zidu njegove majke

dokaz da je taj *filmski talent* vjerojatno od nje naslijedio. Sličnost njegovom dramaturškom umijeću nalazim u scenarijima Charlieja Kaufmana; spoj vrhunske inteligencije i darovitosti. Uostalom, Boško je autor ili koautor scenarija filmova Ante Babaje - *Nesporazum*, *Carevo novo ruho*, *Breza* i *Mirisi, zlato i tamjan*.

Kad pročitate kojih su godina ti filmovi nastali - 1958., 1959., 1961... - i kad to povežete s načinom na koji je organizirana radnja u tim Babajinim filmovima, čini se kao da je kazališna režija doista bila Boškova umjetnička stranputica.

S obzirom na to da sam neko vrijeme bio dramaturg Jadran filma, imao sam priliku pročitati njegov scenarij drame Glorija. Boško je zamislio da crkvene sekvence budu crno-bijele, a cirkuske u boji. Ne znam gdje je sad taj scenarij, ali bih onome tko želi snimiti Gloriju preporučio da malo zaviri u Boškov scenarij. Razgovarao sam s Rankom Marinkovićem o Boškovo adaptaciji i mogu posvjedočiti da je pokojni autor bio zadovoljan adaptacijom pokojnog scenarista.

5.

Kako je redatelj Boško radio?

On me je *tjerao*, prisiljavao snagom svojih duhovitih i lucidnih dramaturških argumentacija da budem bolji.

Prva naša suradnja bili su *Anđeli Babilona*. Dramu sam napisao kao reinterpretaciju Ionescovih Instrukcija, tako da smo nas dvojica radeći u bijeloj sobi doslovno preuzeli uloge Ionescovih i njihovih likova - Profesora i Učenika(ce).

Nemilosrdno precizno me je stalno pitao - „zašto“?

Zašto je - A...?

Zašto kaže - B...?

Zašto je C – S?

Zašto su Anđeli vidljivi, a oni su nevidljivi... etc...

etc...

Zašto, zašto, zašto...

Znam da je tako radio i s pokojnim Ivom Brešanom.

Kad te on zgrabi, taj ne pušta, govorio mi je Ivo.

Premijera Anđela... prošla je... hm, burno... Većina kazališne i *nekazališne* javnosti bila je zgrožena onime što se prikazivalo na sceni DK Gavella. Govorili su da vrijeđamo predsjednika Tuđmana, Gojka Šuška, Srbe, Hrvate, ovce, janjad, hrvatske intelektualce, hrvatske političke zatvorenike... da je to najgora predstava desetljeća... Uglavnom, sve živo i neživo ponizili smo i uvrijedili. Neki moji poznanici počeli su me izbjegavati, sumnjajući vjerojatno u moje mentalno i *nacionalno* zdravlje.

I naravno, kao svaka nesreća, ta „nesreća“ s Anđelima nas je još više zbližila. U svojoj bijeloj sobici

razgovarali smo o svemu što se događalo oko naše *amoralne izvedbe* u kojoj sam i ja glumio - dodavača teniskih loptica Gradonačelniku.

- Stalno mislim da sam ja kriv, da sam pogriješio, i da sam te zeznuo... s tom izvedbom... - govorio mi je.

- Kako to mislite, da ste me zeznuli...?

- Pa, to... Sad imaš problema... jer sam te ja krivo pročitao... No bio sam tako ispunjen nekim bijesom i jadom, da sam... Ne znam...

Zahvaljujući tom osjećaju krivnje napisao je „razgovor o Anđelima Babilona“ - „Apologija ovce“, u kojem je „branio“ mene pisca, napadajući sebe redatelja.

Esej je započeo prepričavanjem sadržaja mojeg komada - „svojim riječima“.

Veću počast kao pisac od Boška dramaturga nisam mogao dobiti.

Znati *svojim riječima* prepričati sadržaj drame veliko je dramaturško umijeće. Onaj tko to ne shvaća, mislim da ne razumije dramaturgiju, a onda ni sve ostalo imanentno kazališnom poslu što dolazi - po redu - nakon „prepričavanja sadržaja svojim riječima“.

Boško nije znao, ili se pretvarao da ne zna, da je on jedan od onih redatelja s kojima vrijedi i propasti, doživjeti kazališni neuspjeh. Jer nekoliko mjeseci rada na predstavi uvijek je posebno i nezaboravno iskustvo. Svi mi koji smo radili s njim, glumci, pjevači, koreografi, scenografi, postajali smo u procesu rada na predstavi njegovu „glasnogovornici“ - prenosili smo zainteresiranoj javnosti mnoštvo detalja, situacija, dijaloga s proba - jer svi su znali da je on i režiser nezaboravnih proba.

Takve su bile i probe *Anđela Babilona*. Glumačka ekipa bila je vrhunska... Danko, Dražen, Jelena, pokojni Pređo, pokojni Pero, Gordana, Dragoljub...

Slučaj Anđela Babilona od mene je napravio pisca kakav sam danas. Na Anđelima sam osjetio koliko je važno da se moje mišljenje, to jest mišljenje mene pisca, ne slaže s mišljenjem većine. Nakon debakla na praiizvedbi tekst je uvršten u nekoliko antologija, a kazališne uprave još uvijek nalaze razloge da ga stave na svoj repertoar. Igrali su Anđele u Osijeku, Mostaru, Zadru, Novom Sadu, Subotici...

Ponekad upoznam ljude koji se sjećaju te Boškove skandalozne režije Anđela. Neki mi, na moje veliko čuđenje, govore kako im je to bila najvažnija predstava u tom vremenu poslije rata; da je bila hrabra, luda, grozno predivna, otkaćena, zastrašujuća, da je zaudarala na janjetinu... nezaboravna... Zašto nam to onda nisu rekli?

6.

Imao je Boško i mnogo sreće u životu; živio je s Andreom Zlatar, i imaju krasnog sina - Dinka, kojemu sam ja krizmani kum.

Andrea je uz mnoštvo svojih profesionalnih obveza omogućila Bošku da odživi svoj život zaštićen od stvari koje bi mu, znao je reći, smanjile „otpor prema smrti“.

Stvarno ne znam što bih ja bez nje. I što je najčudnije, ona me i dalje trpi... Te dvije rečenice mi je kroz godine druženja ponovio najmanje desetak puta. One su bile duhovita *verbalna obrazina* iza koje je skrivao strah od samoće, istovremeno izražavajući tom smišljenom, izrežiranom dvorečeničnom formulom i svoju ljubav prema Andrei.

Ja do svoje smrti neću zaboraviti naša druženja u troje koja su postala uobičajena nekoliko mjeseci prije Boškovo *definitivnog odlaska*. Boško i ja smo se iz svoje bijele sobe izmjestili u njihov dnevni boravak i Andrea je postala redoviti sudionik naših razgovora kroz koje nas je brižno i neprimjetno vodila jer smo se obojica u njima sve teže snalazila.

Problem je nastao nakon što je Boško, kao vrhunski dramaturg, u naše druženje uveo motiv ***mog umiranja, moje smrti*** - uživo.

Naime, usred razgovora on je neočekivano, sjedeći pored mene - odlazio, nestajao.

Sjedili smo, pili čaj, razgovarali, a on bi onda, odjednom, bio izvan sobe, izvan našeg zajedničkog prostora, negdje gdje mene nije bilo. Iako su ti odlasci bili kratki, ja sam se u tim dramskim pauzama osjećao žalosno i napušteno; kao da sam ja, a ne on, taj umirući. (*Vjerojatno se tako osjećaju umirući koji u trenutku smrti ne mogu doprijeti do svojih najbližih živih, a koji su tu, u sobi, s njima.*) U meni se događala neka čudna *inverzija* Smrti, kao da Ona, Smrt, tom patetičnom stilskom figurom, prisutnom isključivo u mojem osjećaju, želi pojačati svoje djelovanje na mene demonstrirajući *ficleke* svoje moći.

Neočekivane *pojave tišina* koje su u takvim trenucima nastajale spašavala je Andrea. Duljina Andreinih i njihovih dijaloga bila je upravno razmjerna Boškovim i mojim tišinama. Iz načina na koji je nadopunjavala naše praznine i montirala naše razgovore, naslućivao sam i to njeno bračno „trpljenje“ o kojem mi je Boško govorio.

Nažalost, Boško i ja smo sve rjeđe dijelili istu stvarnost, a sve češće su se ponavljali trenuci u kojima ja, Mate, nisam postojao. Nisam bio pisac. Nisam bio kum. Nisam se možda čak ni rodio.

Andrea *montažerka* imala je sve više posla u zadržavanju nas dvojice u istom prostoru, u istom 3D filmu.

7.

Bio je Boško moj „egzekutor“ i prije, 2005. godine.

Prvi put me je ubio u predstavi *Sinovi umiru prvi* DK-a Gavella.

Ne sjećam se više kako je došlo do toga, ali ja sam na fotografiji glumio pokojnog sina Matu koji je nestao u ratu. Predstava počinje s mojim likom na fotografiji; iznosi me Biba Ipša sa svijećom. Čak sam za svoj izlazak na scenu skladao tužnu glazbu.

Možete zamisliti kako su moja žena Marija i Andrea bile šokirane kad su vidjele mene na fotografiji - *mrtvog* i nasmijanog.

Prilažem fotografiju na kojoj živi Boško u svom naručju drži mene pokojnog, dok živ stojim iza njega.

- To se ne radi - rekla je Andrea Bošku nakon premijere.

- Ja sam ga pitao, i on je pristao... - odgovorio joj je Boško.

Točno. Jesam.

Na tu sam izrežiranu kazališnu smrt pristao.

Štoviše, smatrao sam je logičnim i *duhovitim* nastavkom naših mirogojskih šetnji.

No na ovu sobnu smrt, serijska ubojstva koja su mi se počela događati za vrijeme naših razgovora - nisam pristao.

Jedina stvarnost iz koje Boško nikada nije otišao je ona koju je dijelio s Andreom i sinom Dinkom.

Oni su imali zajedničku zbilju do kraja.

8.

Posljednja Boškova „predstava“ započela je Andreinim telefonskim pozivom, dan prije Boškove smrti. Mislim da je bila nedjelja.

- Molim te, dođi, ako možeš... Boško je pao s kreveta i ja ga ne mogu dignuti... - rekla je.

Zatekao sam Boška kako sjedi na tepihu *naše bijele sobe* pored kreveta.

- E, Boško... Bok...!- rekoh opušteno, kao da je sasvim normalno da on, veliki hrvatski redatelj, sjedi na podu pored kreveta.

Pogledao me je i ja sam istog trenutka shvatio da nismo zajedno.

- ‘Ko je to?- upitao je Andreu?

- To je tvoj Mate!

- Koji Mate?

- Nije važno koji... Ja ću vas sad podignuti s poda... - rekoh kao Nepoznati. - Može?

- A, dobro... Ako baš moraš...

- Mora te podignuti, jer će kasnije doći doktorica... - reče mu Andrea.

- Ne možemo Vas pustiti da sjedite tako na podu...

Morat ću vas zagrliti... i onda ćete opet leći na krevet...

- rekoh kleknuvši pored njega pripremajući ga na moj zagrljaj.

Zagrlio sam prijatelja koji nije bio krupan čovjek, ali mi je taj put bio jako, jako težak... Kad čovjek padne s kreveta, to je možda prvi znak da djeluju posebne „podzemne“ gravitacijske sile groba, pa sam vjerojatno i njih morao savladati.

Nakon što sam ga polegnuo na krevet, Boško me je i dalje kao zbunjeno dijete promatrao širom otvorenih očiju. Sigurno mu je bilo čudno što vidi stranca u svojoj radnoj sobi i što taj Nepoznati tako nasmiješeno, kao Smrt, ali bez kose i crnog kostima, stoji pored njegovog bijelog kreveta. Morao sam se nekako opravdati, objasniti... identificirati...

- Ja sam pisac... Dramski pisac... Režirali ste moje drame... - rekoh.- Mate Matišić...

Napravio je grimasu koja je značila „nikad čuo“.

- Ih, koliko smo mi sati ovdje prosjedili u ovoj vašoj sobi... - rekoh. - Ja sam obično sjedio ovdje, a vi na svojem mjestu... Sjećate se...?

(Tišina.)

- Mnogo toga ste me naučili...

- Što on to priča? - upitao je Andreu.

- Kaže da si mu bio jako važan...

- A, dobro, ako on tako kaže... - reče osmjehnuvši se.

- Napisao sam novu dramu... *(pauza)* To jest, nekoliko njih... Opet jednu trilogiju... Zove se *Ja sam ona koja nisam*... Režirat će je Magelli u ZKM-u...*(pauza)* Pozdravlja Vas moja Marija... Moja žena Marija...

Tišina.

S obzirom na to da sam imao nekakve dogovorene obaveze i nisam mogao čekati dolazak liječnice, odlučio sam pored Boškovog kreveta postaviti dvije stolice, kako bih na taj način, nakon što odem, spriječio ponovni pad s kreveta.

- Ja ću staviti pored vašeg kreveta ove stolice tako da liječnica, kada dođe, ima na što sjesti... - rekoh približavajući stolice krevetu.

- Molim? - reče gledajući me ravno u oči.

- Kažem da ću staviti ove stolice zbog liječnice koja će doći. Da ima gdje sjesti...

Pogledao je stolice čiji su nasloni bili postavljeni uz

rub njegovog kreveta.

- Zar je ona *dvoguza*?

- Molim?

- Zar je *dvoguza*, ta doktorica...? - reče.

- Mislim da nije...

- Pa, zašto si onda stavio dvije stolice...?

Zbog tog ludog pitanja shvatio sam da je Boško opet sa mnom u *našoj* bijeloj sobi.

U tom trenutku nisam više bio Mate mrtvi.

Nakratko sam opet oživio za njega.

- Cccc... Pazi ti njega o čemu on misli... Pita je li žena „dvoguza“... - reče mi Andrea.- Nije dvoguza... Mate je to stavio da ne padneš opet... Da te zaštiti...

- Tko zna... Možda je *dvoguza*... - rekoh, nastojeći pričom o dvoguzoj liječnici spriječiti ponovno pretvaranje sebe u mrtvaca.

Pogledao me je, i ja sam iz tog pogleda shvatio da sam opet postao Nepoznati.

Bio je to trenutak moje *definitivne sahrane* i nepovratne smrti.

Razgovor o „dvoguzoj doktorici“ bio je naš posljednji razgovor u bijeloj sobi. Podizanje s poda bio je naš posljednji zagrljaj; uzaludni pokušaj da iščupam prijatelja iz mirogojskog groba koji ga je u lento/largo tempu uvlačio u sebe.

19. travnja 2021.

P.S.

Dva dana nakon što sam dovršio tekst sjećanja na Boška, opet sam uzeo, nakon nekoliko godina, u ruke njegove knjige „*Isprika*“ i „*Lica i sjene*“.

Svaki dan prilazeći svojem radnom stolu prolazim pored tih knjiga. Prolazeći pored njih često ih pogledam; kratko, sekundu, dvije, bez ikakve namjere, samo konstatiram njihovo postojanje. One su na polici iza mene, čuvaju mi leđa. No tog jutra, nakon što sam ih okrznuo pogledom, imao sam potrebu dotaknuti ih, prelistati.

Zašto - ne znam.

Gledam Boškove riječi... razbacane po stranicama...

Ne čitam rečenice, samo gledam riječi... I onda, na početnim listovima knjiga, onim prvim stranicama iza korica koje se same najteže otvaraju jer su povezane ili zašivene s koricama, čitam njegove posvete:

LICA I SJENE

„Mati, sa željom da me ne zaboravi prelistavati, Boško“.

Zagreb za Uskrs 2005.

ISPRIKA

„Kumu Mati, rođenom dramatičaru i muzičaru s molbom

da ne odustane od svojega bitnog poziva.

Prijateljski, Boško.

Zagreb, 14. 09. 2008.

P.S. Tragedija je rođena iz duha muzike.“

Dva dana sam dvojio hoću li vam ih otkriti jer su one, „ono, što se kaže“, nešto intimno između nas dvojice.

Posebno me mučila posveta „*Isprika*“ jer u njoj Boško kao mene nešto moli... i laska mi... spominje naše kumstvo...

Na kraju sam ih ipak zbog nekoliko razloga odlučio prepisati:

1. Boško me je naučio da „pisac mora slušati ono što mu njegov rukopis nameće kao svoju volju, bez obzira na posljedice“. Posvete su se *same ponudile* kao dobar svršetak.

2. Nisam toliko glup pa da mislim kako sam *samo tako slučajno*, nakon toliko godina, uzeo Boškove knjige. Vjernik, katolik Mate u meni, piscu, misli da mu se mrtvi prijatelj javlja, *ukazuje* starim posvetama.

3. Drukčije sam sebi objasnio smisao Boškove posljednje predstave koju sam vam „svojim riječima“ u zadnjem poglavlju ovog sjećanja ispričao. To što se tog nedjeljnog jutra dogodilo u bijeloj sobi nije bio prizor ubojstva Mate Matišića. Pogrešno sam shvatio smisao *svoje smrti*, tog završnog dramskog obrata.

Sad mislim da je stari majstor dramaturgije, tog 29. studenog 2020. za mene, i naš oproštaj, dramatizirao i odglumio vlastitu posvetu iz „*Isprika*“; ležeći na svojem bijelom krevetu, s osmijehom na licu, izrežirao je i odglumio prizor u kojem prisiljava jednog dramskog pisca da sam sebe, „svojim riječima“ definira, i da se *naglas prisjeti* (i ne zaboravi) tko je.

Počivaj u miru Božjem, dragi prijatelju.